

הרב מאיר בטיסט - ר"מ במכון

בישול אחר בישול ואחר אפיה

ראשי פרקים

א. מלאכת מבשל	ח. איסור בישול דברים
ב. אין בישול אחר בישול	הנאכלים חיים
ג. בישול אחר אפיה	ט. אין בישול אלא בדבר חי
ד. מקור שיטת הרא"ם - פסחים מא, א	י. ראייה משיטתם של הרא"ש ורבנו ירוחם
ה. סוגית ברכות לח, ב	יא. מקור ההבנה במחות בישול בקרבן פסח
ו. מחלוקתם של הרא"ם והראב"ה	יב. בישול אחר בישול בבשר וחלב
ז. איסור בישול לאחר שנתבשל כמאב"ד	יג. העולה מן המקובץ

א. מלאכת מבשל

מלאכת מבשל, היא אחת מלי"ט מלאכות שהיו במשכן, והעושה אותה בשבת חייב. אלו דברי הרמב"ם בהלי שבת פ"ט, ה"א:

האופה כגרוגרת חייב. אחד האופה את הפת או המבשל את המאכל או את הסממנין או המחמם את המים, הכל ענין אחד הוא.

בכלל הבישול מצויות כל הפעולות שמטרתן להכשיר מזון¹ לאכילה תוך שימוש במקור חום² להכנת האוכל. אחד האופה ואחד המבשל וכמותם גם הצולה והמטוגן.

¹ מבואר בדברי הרמב"ם, שמלאכת מבשל אינה אמורה במזון בלבד אלא בכל דבר שניתן לתקנו או לשפרו באמצעות חום. ראה במשנה ברורה ס"י שיה סק"א המביא את דברי הרמב"ם תוך ציון מקורותיו, שבכלל המלאכה האסורה, המתוך אחד ממיני מתכות או המחמם את המתכת עד שתעשה גחלת. וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת או את הכופר והגפרית וכיוצא בהן, הרי זה תולדת מבשל וחייב. ברמב"ם שבת פ"ט, ה"ו: "כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל".

ב. אין בישול אחר בישול

הדעת נותנת כי לאחר שנתקן מאכל והוכשר לאכילה, אין לדבר עוד על מלאכה של תיקון, וזה הרקע לדין שאין בישול אחר בישול המבואר במשנה שבת קמה, ע"ב: כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת. הרמב"ם פסק בהלי שבת פ"ט, ה"ג: המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו או דבר שאינו צריך בישול כלל, פטור. הכוונה בשריה זו לפני שבת, לבישול כל צרכו כפי שכתבו בתוספורה שבת לט, ע"א ד"ה כל, טור בסי' שיח וכפי שכתב המגיד משנה על הרמב"ם שם: מכאן שהמבשל דבר המבושל אפילו באור ממש, פטור³.

ג. בישול אחר אפיה

אשר על כן יש לעיין בהלכה המובאת בשלחן ערוך או"ח סי' שיח סעיף ה: יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה אם בשלו אח"כ במשקה יש בו משום בשול.

² מלאכת בישול היא דוקא ע"י שימוש בחום כפי שמבואר לגבי קולייס האספנין שהדחתן היא גמר מלאכתן, הכוונה היא להדחה בחמין. אבל להדיחו בצונן או לשרותו בצונן, אין איסור בדבר. משנה ברורה סי' שיח על ס"ד סקל"ז. בבאור הלכה שם מובאים דברי הפמ"ג המבקש לח"ש שאף בצונן יהיה אסור להדיח מאכל שללא הדחה לא ניתן לאכול ונמצאת ההדחה מתקנת את המאכל לשימוש. במקרה זה האיסור לעשות כן יגזר ממלאכת מכה בפטיש. ואולם בבאור הלכה שם, מאריך להוכיח שאין איסור מכה בפטיש באוכלין.

³ לשיטת הרמב"ם לפי המ"מ קיים קושי להסביר את דברי התנא במשנה שבת קמה, ב: 'כל הבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת'. הרי יודעים אנו שהכוונה לתבשיל שהתבשל לפני שבת כל צרכו. שהרי לרמב"ם בתבשיל שלא נתבשל כל צרכו מלפני שבת, יש איסור במוסיף על בישולו בשבת. מדוע אפוא לא נקט התנא לשון פשוט, כל שנתבשל כל צרכו מלפני שבת... ראה באריכות בשו"ת גינת ורדים (רבי אברהם הלוי) או"ח כלל ג סי' ב ואילך, גם בקשיים בתבנת הרמב"ם שבת פכ"ב, ה"ח.

הלכה זו המובאת בטור בשם הר"ר אליעזר ממיץ (הרא"ם) מחדשת שגם אחרי שנתבשל מאכל והוכשר לאכילה עדין יש בו משום איסור בישול אם נוסיף בתיקונו ונשפר את הכנתו.

בהשקפה ראשונה דבריו הם בניגוד לעיקרון המוסכם להלכה שאין בישול אחר בישול. ואולם, לאמיתו של דבר אין בדברי הרא"ם כדי לחלוק על ההלכה שאין בישול אחר בישול שיסודה בדברי המשנה, אלא רק לצמצם את משמעותה. לדברי הרא"ם חידושה של ההלכה שאין בישול אחר בישול הוא רק כשמדובר בסוג אחד של בישול, הבישול השני כראשון. לכן הסברה נותנת שכשאין הבישול השני מוסיף דבר באיכות התבשיל או בטעמו, חסרה הדרישה הבסיסית העומדת בהבנת מהותו של איסור מבשל. לעומת זאת, אומר הרא"ם בדיו, כשמדובר בבישול נוסף מסוג אחר, כגון בישול אחר אפיה, קיימת השפעה לבישול הנוסף לגבי איכות התבשיל וטיבו, והוא בכלל המלאכה האסורה מן התורה⁴.

⁴ אמנם הרא"ם בדבריו הזכיר בישול אחר אפיה או אחר צליה, אבל בפשוטם של דברים אותו הדין גם באפיה או בצליה לאחר בישול. ואכן כך מבואר בדברי המג"א סק"ו שמציג את שיטת הרא"ם שאע"פ שאין בישול אחר בישול מ"מ יש בישול אחר צליה וה"ה צליה אחר בישול. וכ"כ בפסקי ריקנטי בשם רא"ם וסמ"ג. ואולם המנחת כהן שער ב פרק ד מוכיח מהגמ' בפסחים מא, א שאמרה, בשלמא בישלו ואח"כ צלאו חייב דהא בשליה. לאמור, שלגמי נראה פשוט שהצליה לאחר בישול אינה מסלקת את רישומו של הבישול. לכן לדעתו אין צליה אחר בישול. עוד יש להסתפק לדברי הרא"ם, אם יש הבדל בין צליה לאפיה, כלומר אם יהיה חייב על צליה הנעשית אחר אפיה או ששניהם מהות אחת להם אלא שהרגילות לעשותם בנפעלים שונים, אפיה בפת וצליה בבשר. הפרי מגדים ס"י שיח במשבצות זהב סק"ז כתב: 'צליה אחר אפיה נמי מבשלי'. לאמור, להבנתו מדובר בשתי פעולות בישול הנושאות כל אחת אופי שונה. ואולם לא כן עולה מדברי המגן אברהם סי שיח סק"ז המתיר בדומה לצלי, להניח דבר אפוי אצל האש, היינו שדין אחד להם. כמו שאין צליה אחר צליה, אין גם צליה אחר אפיה. כך מבין המחצית השקל את המג"א, שהאפוי דינו כצלי לכל דבר. בזה תלויה שאלת עשיית צנימים בשבת שהרי מדובר בצליה אחר אפיה. ראה בבאר רחובות של השביתת שבת מלאכת מבשל סקצ"ב, והיבטים נוספים בשאלה זו שנדונו שם, ובשמירת שבת כהלכתה פ"א אות סב והערה קפג.

ד. מקור שיטת הרא"ם - פסחים מא, א

העיקרון בדברי הרא"ם, שהכשרת תבשיל לאכילה בפעולות היוצרות איכויות שונות, הן כל אחת בפני עצמה מעשה אסור של מלאכת בישול, מקורו מסוגית הגמרא בפסחים מא, ע"א:

דתניא יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח דברי ר"מ. רבי יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח.

המחלוקת בברייתא בין ר' מאיר לר' יוסי היא במצה מבושלת כשהשאלה היא, אם לאחר הבישול אפשר לצאת בה ידי חיוב אכילת מצה.

סוגית הגמרא מדמה קרבן פסח למצה, והרא"ם מדמה מלאכת מבשל בשבת לאכילת מצה. רבי יוסי האומר שאין יוצאין ידי חובת מצות מצה, במצה מבושלת, הוא גם הסובר שחייבים על אכילת קרבן פסח שבושל לאחר שניצלה. אך רבי מאיר חולק וסובר שיוצאים במצה מבושלת כל שלא נימוחה, וכמו כן אין חייבים על קרבן פסח שניצלה ואח"כ נתבשל. לדברי רב כהנא, שם בגמרא, ר' יוסי סובר כי הבישול משנה את טעם הפת האפויה. הוא לומד זאת מהנאמר בקרבן פסח "ובשל מבושל במים", כדברי תוספות שם. מכאן לדעת ר' יוסי שהבישול בכוחו לבטל את האפיה שקדמה לה, ולאחר הבישול אין המצה נקראת לחם. "הואיל וחזר ובישלו בטלו מתורת לחם", רש"י. כמו כן, הבישול לאחר צליה שלפניו, יוצר מהות חדשה שאינה מחשיבה עוד את הפסח לצלי אש. וסובר הרא"ם שהוא הדין בבישול לאחר אפיה לגבי איסור שבת⁵. הבישול משנה את מהות התבשיל ואת טעמו ולכן יש לחייב את המבשל בחיוב בפני עצמו⁶.

⁵ הבי"ח על ההלכה האמורה, מסביר את הסיבה שהביאה את הרא"ם לתמוך בדינו דוקא מהדימוי של פסח למצה ולא מעצם דינו של ר' יוסי. שכן בדברי ר' יוסי ניתן לדחותם בטענה שהלכה מיוחדת היא במצה, 'בעינן טעם מצה וליכא'. ואולם הדימוי לפסח שולל דחיה זו.

⁶ לדברי עולא, בגמרא שם, גם ר' מאיר הסובר שיוצאים ידי חובה במצה מבושלת, מבחין בינה לבין בישול קרבן פסח לאחר צלייתו, מכח הכתוב "ובשל מבושל", הנאמר בקרבן בפסח.

ה. סוגית ברכות לח, ב

לגבי מהות בישול והשלכותיו, מצאנו דיון גם בברכות לח, ע"ב:

דרש רב נחמן משום רבינו ומנו שמואל, שלקות מברכין עליהן בורא פרי האדמה וחברינו היורדים מארץ ישראל ומנו עולא משמיה דר' יוחנן אמר שלקות מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו, ואני אומר במחלוקת שנויה. דתניא יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח דברי ר"מ, ור' יוסי אומר יוצאים ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח. ולא היא דכולי עלמא שלקות מברכין עליהן בורא פרי האדמה, ועד כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא, אבל הכא אפילו ר' יוסי מודה.

עולא מציע להעמיד את מחלוקת שמואל הסובר ששלקות מברך עליהם בורא פרי האדמה, לבין ר' יוחנן הסובר שעל שלקות מברך 'שהכל', במחלוקתם של ר' מאיר ור' יוסי אם יוצאים י"ח במצה מבושלת. לר' יוסי הסובר שאין יוצאים י"ח במצה מבושלת, הרי זה משום שהבישול מבטל את הטעם של המזון ומייצר טעם חדש, ועל הטעם החדש יש לברך ברכה שונה היינו 'שהכל'. לעומת זאת לר' מאיר שיוצאים במצה מבושלת, אין הליך הבישול נחשב כמבטל את הטעם הראשון שבירקות, ולפיכך ברכת בורא פרי האדמה נשארת על כנה.

הגמ' דוחה הצעה זו, ומסיקה שעקרונית גם ר' יוסי סובר שברכת שלקות היא בורא פה"א כר' מאיר, ודבריו של ר' יוסי בנוגע למצה מבושלת אינם קביעה כללית אלא דין מיוחד במצה, דבעינן טעם מצה וליכא.⁷

⁷ לדעת תוספות בפסחים ד"ה עולא, הסוגיה שם שונה מהסוגיה בברכות משום שיש בה דימוי של פסח למצה. ואין הכי נמי, עולא האומר שם: "אפילו תימא ר' מאיר שאני הכא דאמר קרא ובשל מבושל מ"מ", משמעות דבריו שאילולי ילפותא זו היה מדמה בישול מצה לקרבן פסח ומעמידה כר' יוסי, מ"מ אין דבריו סותרים את הסוגיה בברכות, כיון שלשיתנו שם שברכת שלקות היא 'שהכל', אין לו צורך לבאר שאף לר' יוסי יהיה ברכתן בורא פה"א. אדרבה נוח לו יותר שלר' יוסי יהיה ברכתן 'שהכל' כי בכך תהיה מדבריו תמיכה לשיטתו (של עולא) שברכתן 'שהכל'.

ו. מחלוקתם של הרא"ם והראב"ה

שאלתו של הראב"ה, מובאת בבי"י סי' שיח ס"ה, החולק וסובר שאין בישול אחרי אפיה:

ולאו מילתא היא, דהא מייתי ליה בפרק כיצד מברכין ומסקינן עד כאן לא קאמר ר' יוסי אלא לגבי מצה דבעינן טעם מצה בפיו וליכא. ומשבטלה הראיה בטל הדין ואין בישול לאחר אפיה, ודין המשנה שכל שבא בחמין מלפני שבת שורין אותו בחמין - המלמד אותנו שאין בישול אחר בישול - נאמר גם בבישול לאחר אפיה. ראה במרדכי פרק כירה סי' שב ובבית יוסף סי' שיח סעיף ה, שלדבריו מדובר בקושיה חזקה.⁸

ניתן להסביר את דעותיהם של הרא"ם והראב"ה, שנחלקו במהות מלאכת בישול. לרא"ם גם שינוי בטעם המזון שהיה ראוי לאכילה כלול באיסור מבשל בשבת, ואין צורך במעשה משמעותי של תיקון אוכל והכשרתו המושלמת. לעומת זאת לדעת הראב"ה מלאכת בישול בשבת אמורה להיות מעשה יצירתי. האיסור טמון בהיווצרות של מציאות שונה מקודמתה. לכן אין בישול לאחר אפיה, שהרי כבר באפיה תוקן המזון והוכשר לאכילה, ותוספת הטעם שע"י הבישול שלאחר האפיה אינה בכלל המלאכה. יסוד הדברים בדרישה הכללית הנוגעת לכלל המלאכות של שבת, מלאכת מחשבת אסרה תורה. לאמור, מלאכה האמורה באיסורי שבת היא מלאכה היוצרת מציאות חדשה.⁹

הבי"ח על ההלכה בסי' שיח כתב ליישב את הרא"ם מקושיית הראב"ה: ונראה לי לישב דעת הרא"ם דמפרש הא דקיי"ל שלקות מברך עליהם בורא פרי האדמה, היינו משום דהבישול אינו מבטל שם ירק וטעמו. אבל

⁸ הסמ"ק המובא בבית יוסף מוסיף להקשות מהסוגיה בפסחים שהיא המקור לדיון: "ודע דכי היכי דאותביה (=הקשה) ראב"ה ממסקנה דפרק כיצד מברכין... שאני התם דבעינן טעם מצה וליכא, איכא לדחויי נמי דטעמא דצלאו ואח"כ בישלו חייב לאו משום דבישול מבטל הצליה. אלא משום דאמר קרא 'ובשל מבושלי' מכל מקום וכדאמר התם (פסחים מא, א) עולא".

⁹ בספר מי טל על מלאכות שבת בקונטרס נעילת שער סימנים א' ב' ג' ד' ביסוד רמלאכות האסורות בשבת. האם העיקרון הוא ההתחדשות היינו יצירת דבר חדש שלא היה לפני כן; מעין יש מאין, או שבבסיס איסור המלאכה בשבת מונחת ההבנה שהמלאכה האסורה מבטלת מציאות קיימת ומבטלת את רישומה. לדבריו בכמה מלאכות מצאנו גישות שונות להסבר יסודם של מלאכות. שם בסי' ג מעלה המחבר את האפשרות שהתלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי חלוקים בנידון זה.

לגבי אפיה וצליה, כיון דאשכחן גבי מצה דבישול מבטל אפיה לר' יוסי ויליף מיניה דהוא הדין דבישול מבטל לצליה דקרבתן פסח, ולא דחי שאני מצה דבעינן טעם מצה בפיו, הוא הדין לענין שבת בישול מבטל אפיה. כוונתו של הב"ח לומר, ששונה הדרישה הקיימת בבישול שלקות לענין ברכת שהכל, מהדרישה שיש ביחס למצה שנתבשלה שלא ניתן עוד לצאת בה י"ח מצוות מצה. במצה די לר' יוסי בשינוי הטעם, וכמו כן יהיה בקרבן פסח שבישול לאחר צליה משנה את טעם הצלי וחייב עליו בקרבן פסח. בירקות יש דרישה גדולה יותר שאינה מצטמצמת בשינוי הטעם, אלא דורשת גם ביטול שם ירק בנוסף לטעמו. וכן נראה מדבריו של האג"ט מלאכת אופה אות טו סק"ב שהסביר לדעת הרא"ם, כי הבישול "רק מתורת אפיה מבטל, אבל לא מתורת ירק שהוא בעצם". הדחיה בסוגיה בברכות 'בעינן טעם מצה וליכא' נכונה רק כשמדובר בשלקות לענין ברכה, שיש בשלקות גם צורך בביטול שם ירק ולא רק בטעם שונה כדי לקבוע ברכת שהכל. יש בתירוץ זה כדי לתמוך בהסבר דלעיל במחלוקתם של הרא"ם והראב"י. לרא"ם בישול בשבת תלוי בשינוי הטעם הנוצר כתוצאה מהבישול אחר האפיה, ודין מצה מבושלת שאין יוצאין בה י"ח מתאימה לדין בישול אחר אפיה בשבת. לראב"י, לעומת זאת, הדרישה לאיסור בישול בשבת היא בשינוי עמוק ומשמעותי יותר, כמבואר לעיל.

ז. איסור בישול לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי

(1) מאכל שנתבשל באופן לא מושלם (כמאכל בן דרוסאי), ובני אדם אוכלים בשעת הדחק את התבשיל ברמה כזאת של בישול, סבורים ראשונים רבים כי שוב אין בו משום איסור בישול מן התורה. במגיד משנה הלי שבת (פ"ט, ה"ג) כתב: שכן דעת הרשב"א שבת יח ע"ב ד"ה צמר, וקצת מן המפרשים. בפסקי הרא"ש שבת פ"ג סי' יא: "ואחר שנתבשל כמאב"ד אפשר דאין בישול אחר בישולי" (ראה תפארת שמואל שם אות טז). בבית יוסף סי' שיח, מציג את דעותיהם של רבנו ירוחם (נתיב יב חלק ב דף סט בעמודה הראשונה) ורבנו יונה הסוברים שמחזירין בשבת תבשיל שנתבשל כמאב"ד מבעוד יום ואין חוששים לבישול. לדעתם משנתבשל התבשיל כמאב"ד אין בו עוד משום איסור בישול. בבית יוסף שם מבואר שזו גם דעת הר"ן. וכן דעת הרמב"ן בחידושו שבת יח ע"ב, המסביר שאין לחייב מגיס בתבשיל

שנתבשל כמאבי"ד משום שמגיס מטעם בישול. עיין גם במאירי בסוגיה האמורה בשבת¹⁰.

חלוק עליהם הרמב"ם הכותב בהל' שבת פ"ט, ה"ג: 'המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צורכו פטור'. לדעתו עד שנשלם הליך הבישול של תבשיל, יש איסור להוסיף לבשלו ולשפר את טיבו, ולכן אין להחזירו לאש. ואפילו רק לכסות את הסיר שבו התבשיל אסור.

(2) לדעת הסוברים שגם אם לא נתבשל התבשיל כל צרכו אין עוד איסור בחוספה על בישולו, הסביר הרדב"ז בתשובתו חלק א סימן ר"ג: תדע שהרי דבר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, אין חייב עליו בשבת. וטעמא כיון דאיכא מאן דאכיל ליה הכי, שוב לא מחייב על בישולו.

לדבריו משמעות מלאכת הבישול היא, יצירה של מהות חדשה שלא היתה לפני כן. לכן אין משום בישול בתבשיל שנתבשל כמאבי"ד. מכיון שהתבשיל כבר ראוי לאכילה, אין השלמת בישולו נחשבת יצירה חדשה.

(3) דינו של הרא"ם, שיש בישול אחר אפיה אע"פ שהאפיה שלפני הבישול היתה מושלמת, טעון הסבר. אין די בזיהוי דעת הרא"ם כשיטת הרמב"ם שיש איסור בישול לכל המוסיף בתיקונו של המאכל שנתבשל כמאבי"ד, כפי שמציין האגלי טל שם, שהרי בישול אחר אפיה, בשינוי מעבר לתיקונו המושלם עסקינן.

ח. איסור בישול דברים הנאכלים גם כשהם חיים

הלכה היא, שאסור לבשל פירות חיים בשבת אע"פ שגם ללא הבישול היו ראויים לאכילה. את הדין הביא הרמ"א בהגהתו לשו"ע סי' שיח סי"ד ובמשנ"ב סקצ"א. יסודם של דברים בדברי הרמב"ם הל' שבת פ"ט ה"ג: המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו או דבר שאינו צריך בישול כלל פטור.

¹⁰ ראה בבאור הלכה סי' שיח סי"ד שפירט את הראשונים החלוקים בשאלה זו. ראה בשו"ע סי' רנד סי"ד ובמשנ"ב סקצ"ג, באוכל שנתבשל כמאבי"ד צריך להיזהר שלא יחזיר הכיסוי אם נתגלה משחשיכה, מפני שממהר לגמור הבישול.

המגיד משנה רואה את המקור לדברי הרמב"ם בגמרא שבת מ ע"ב, ונחלקו התנאים (שם) אם שייך בישול בשמן. לדעת המ"מ סיבת המחלוקת נעוצה, בעובדת היות השמן ראוי לאכילה גם ללא בישול. זו הסיבה של ת"ק שפוטר את המבשל שמן בשבת, אע"פ שבישול מוסיף באיכותו ומשפר את טיבו¹¹. מלאכת בישול, להבנה זו, פירושה חימום שכתוצאה ממנה מתחולל שינוי משמעותי במזון שהוא הופך להיות ראוי לאכילה, ולכן כשהוא ראוי לאכילה גם ללא חימום והחימום רק מוסיף באיכותו, אין בכך משום מלאכה. גם החולק שם בסוגיה בשבת ומחייב על בישול שמן, מודה בעיקרו של דבר לסברה שבדבר שאין צריך בישול אין חייבים על בישולו, אלא שלדעתו יש תועלת והטבה משמעותיים בבישול שמן. ואכן בדבר שאין צריך בישול כלל, לכו"ע אין איסור בישול. אמנם רעק"א בהגהותיו לשו"ע סי' רנד על המג"א סק"ג, כתב שלדעת הרמב"ם עדין יש איסור דרבנן – 'דבר שאין צריך בישול פטור', אלא שאסור. אבל הפמ"ג והחתם סופר בהגהתו לשו"ע סעי' ג מבינים את דברי הרמב"ם 'דבר שאינו צריך בישול כלל פטור', שאינם כוללים פירות שנאכלים כשהם חיים משום שבישול מוסיף באיכותם ובטעמם ולכן המבשל בשבת חייב. כן פסק גם בשו"ע הרב בסי' שיח סעי' כד. האגלי טל במלאכת אופה סק"ט אות ו ואות כח ואף הוא מצרף את דעת הרמב"ם לדעת ראשונים שאמרו כן במפורש.

האור זרוע הלכות שבת סי' סב:

ירקות שנאכלין כשהן חיים כגון כרישא ולפת וכן פירות האילן כגון תפוחים ושאר פירות, אע"פ שנאכלין כשהן חיים יש בהן משום בישול שהרי מתמקמק טעמם ומשתנה לטעם אחר כשהן מתבשלים.

זו גם דעת רבנו שמואל (רשב"ם) המובא בתוספות שבת מח ע"א ד"ה דזיתים, האומר שאין לכסות בשבת פירות שהוטמנו, שאם מחזיר את הכיסוי קודם שנתבשלו, נמצא מבשל בשבת. המנחת כהן במשמרת השבת שער ב סוף פרק ד, עוסק בביאור דעתו של רבנו שמואל.

מצטרף אליהם בעל ספר התרומה שאת דבריו הציג המרדכי רמז שד, שהנותן תפוחים סמוך לאש בשבת חייב חטאת. וראה בשעה"צ סי' שיח סק"ט שכתב כן

¹¹ יש עוד מקום להוסיף באפשרויות להסבר המחלוקת אם יש בישול בשמן.

שדבר המשתבח ע"י בישול אע"פ שהוא נאכל חי, שיידך בו בישול¹². לפי"ז מובנת לנו הקביעה של האגלי טל לזהות את דבריהם של הרמב"ם ור"א ממיץ לדעה אחת הסוברת ששיפור באיכות המזון, הרי זה בכלל המלאכה האסורה. לכן גם בישול פירות הנאכלים חיים הם בכלל איסור בישול, שכן הבישול מטיב את טעמם ומוסיף באיכותם. בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' ריג, השווה את רמת מוכנותם לאכילה טרם בישול - כמאב"ד - תוספת הכנתם באמצעות בישול, מביאה את התבשיל לרמת מוכנות המוגדרת כבישול כל צרכו.

כאמור לעיל הפרי מגדים סי' שיח במשבצות זהב סק"ו נוקט כך כדבר ברור משום שהמבשל פירות שאפשר לאוכלם חיים, חייב. לדבריו, גם אם הפירות טובים יותר כשהן חיים מאשר הם מבושלים, ג"כ חייב המבשלם, "כיון שהוא רוצה בבישולם"¹³. יש לדון אם מותר לבשל בשבת פירות הנאכלים חיים, עפ"י הדעות החלוקות של הראשונים (הרמב"ם לעומת רבנו יונה והרשב"א) המבוארים בבאה"ל סי' שיח סעיף ד. לאמור, האם החולקים על הרמב"ם וסוברים שאין מן התורה איסור בבישול תבשיל שהיה מבושל כמאב"ד, יסברו כמו"כ שאין מן התורה איסור בישול פירות חיים, כדברי שו"ת רדב"ז חלק א סימן ריג:

תדע שהרי דבר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אין חייב עליו בשבת וטעמא כיון דאיכא מאן דאכיל ליה הכי שוב לא מחייב על בישולו וכ"ש הדברים הנאכלין חיים לכל אדם.

¹² המנחת כהן מבאר את דעת הרמב"ם, שיש להבחין בין פירות הנאכלים לגמרי כשהם חיים, שאצלם אין לדבר על בישול בשבת, שהרי זה כמבשל בשבת אוכל שהיה מבושל כל צרכו עוד לפני כן. לבין פירות הנאכלים גם כשאינם מבושלים, אבל עיקר אכילתם כשהם מבושלים, כל עוד הם אינם מבושלים, יחשבו לתבשיל שנתבשל כמאב"ד, שיש בו משום בישול כשמתקנם באמצעות הבישול. לרמב"ם דבר שמוסיף להתבשל הרי הוא בישול מן התורה. לרבנו יונה והרשב"א אין בזה איסור בישול. עיין בבאור הלכה סי' שיח סעיף ד. האגלי טל שם סק"ד, סק"ה וסק"ו, מציג את דעתם של ספר התרומה סי' רלא שבתפוחים איכא חיוב בישול דאורייתא וחיוב חטאת, ואת האור זרוע הל' שבת סי' סב, הסובר כי פירות האילן ושאר פירות אע"פ שנאכלים כשהם חיים, יש בהם משום בישול שהרי מתמתק טעמם ומשתנה לטעם אחר כשהם מתבשלים.

¹³ נקודה מחודשת מצויה בדבריו, שהשבת המזון הגורמת לחלות איסור מבשל בשבת היא סובייקטיבית ותלויה בדעתו של המבשל ואינה תוצר של האיכות האמיתית של התבשיל.

זו התפיסה של האגלי טל, ולכן לרמב"ם חייב המבשל דבר שנאכל חי (ראה מלאכת אופה סעיף י ואות יט סק"י, סקכ"ב), כי לדעתו גם תבשיל המבושל כמאבי"ד, יש איסור למוסיף בבישולו.

ט. אין בישול אלא בדבר חי

החצעה דלקמן מבקשת לומר שאין קשר בין הדברים. גם אם אין איסור תורה לבשל בשבת מאכל שהתבשל כמאבי"ד, אין הכרח לומר שפירות הנאכלים חיים לא יהיה בהם איסור בישול. גם לרבנו יונה והרשב"א החולקים על הרמב"ם ודעימיה, יש איסור בישול בפירות חיים אע"פ שהמזון מתוקן מעצם טבעו וראוי לאוכלו חי. העמדה המוצגת בזה באה להבהיר כי בישול משמעותו שינוי מהותו, טעמו ואיכותו של דבר חי שלא בושל עד כה. במילים אחרות, ההלכה קוראת לאיסור בישול רק בחימום מאכל שלא עבר הליך בישול כלל. לכן אע"פ שפירות חיים ראויים לאכילה גם בלא בישול, יש איסור בישול בתוספת הכנה לאכילה באמצעות הבישול. שונה הדבר במאכל שכבר בושל לפני כן, אע"פ שבישולו הועיל רק להכנה חלקית של התבשיל (כמאבי"ד), אין איסור בהוספת בישול על בישולו משום שהוא לא נעשה בתבשיל חי.

תוספת התבוננות תועיל להגדיר את הנקודה המחודשת מהיבט נוסף. השיעור של בישול כמאבי"ד בהקשר זה בא ללמדנו ממתי התבשיל נחשב למבושל לצורך כמה הלכות, כגון לענין היתר השהיית תבשיל מערב שבת ללא גריפה וקטימה של הכירה, לחנניה (שבת לו ע"ב) החלוק עם חכמים. נקודה נוספת. לדעת רבנו יונה והרשב"א, השיעור של כמאבי"ד בא לקבוע לנו כי התבשיל אינו נחשב עוד כמזון חי ואין עליו עוד איסור בישול בשבת מן התורה. לדעת הרמב"ם איסור בישול בשבת יופקע מהמזון ולא יחשב עוד לחי, רק כשהליך בישולו יושלם ויבושל כל צרכו, לפיכך גם לאחר שהגיע הבישול לכמאבי"ד, עדין קיים איסור למוסיף בבישולו. הדין שבו מורגלים להציג את מחלוקתם של רבנו יונה והרמב"ם אם יש איסור בישול בשבת בתבשיל שנתבשל כבר כמאבי"ד ותוספת בישולו באה להשלים את תיקונו לאכילה, אינו אלא תוצאה של הדיון הקודם, ממתי אין למאכל עוד שם של מזון חי כמבואר. דומה שזה פשר הספק שהעלה הפרי מגדים בסי' שיח במשבצות זהב סק"ו. מזון שנתבשל בחמי טבריה או בתולדות חמה האם בישול אחרי כן, באור או בתולדותיו,

יחשב לבישול ויתחייב על כך. בסיומו של דבר כותב הפמ"ג: "ויראה דפטור הוא דכבר נתפעל בבישולו ואפשר מותר לגמרי". לאמור, אע"פ שיודעים אנו שאין איסור בישול מן התורה בחמי טבריה או בחמה ותולדותיה, הרי כל זאת לגבי עצם האיסור שאינו אמור אלא באש ותולדותיה. אך לגבי הדין שאין בישול אחרי בישול אין צורך שיהיה בישול העונה לדרישות האיסור, אלא מציאות של בישול שתפעל בתבשיל את פעולתה להוציאו ממצב של חי שכן רק בדבר חי נאמר איסור בישול.

לאמיתו של דבר, ההלכה שאין בישול אחר בישול יסודה בדברי המשנה שבת קמה ע"ב, ואינה מבוססת על דרשה כלשהי. כל כולה של ההלכה מקורה בסברה. הסברה אומרת שתוכנה של מלאכת בישול היא, השינוי שמתחולל במאכל ע"י חום המשנה אותו מהותית. ודבר שכבר נתבשל ונשתנה מכמות שהיה חי, אין הבישול הנוסף משנהו שינוי בעל חשיבות ששם מלאכת בישול יחול עליו.

י. ראייה משיטתם של הרא"ש ורבנו ירוחם

תמיכה לדרך זו אפשר למצוא בשיטתם של הרא"ש ורבנו ירוחם¹⁴. לעיל פרק ז נתבארה דעתם של הרא"ש ושל רבנו ירוחם שאין איסור בישול בתבשיל שנתבשל כמאב"ד, כדעת רבנו יונה הרשב"א הרמב"ן והר"ן. (אמנם את המשנה שבת קמה ע"ב: 'כל שבא בחמין מלפני השבת', מסביר ר' ירוחם שהכוונה לתבשיל שנתבשל כל צורכו והדבר צ"ע). נמצא אפוא שאם נזחה את דעתו לדעת ר' יונה, אין לאסור בישול פירות חיים משום שהם ראויים לאכילה גם ללא בישול. ואולם כשמדובר בבישול פירות שאפשר לאוכלם חיים, אוסר הרא"ש פ"ד סוף סי' ב וכן רבנו ירוחם:

כשנותן פירות סביב הקדרה יזכור שלא יחזיר הכיסוי אם נטלו משחשכה, או לא יוסיף עליו עד שיצולו, דממהר לגרום בישולם בשבת.

לאמור, בתפוחים הנאכלים חיים אע"פ שהם ראויים לאכילה, ויש לכאורה להחשיבם למבושלים, ואעפ"כ מבואר בדבריהם של הרא"ש ושל ר' ירוחם שיש בהם איסור בישול ואין להוסיף עליהם כיסוי בשעה שהם בסמוך למקור חום. התשובה לכך היא, כי החסבר שאין בישול לאחר שהתבשיל הוכשר לאכילה ברמת מאב"ד.

¹⁴ העירני מדברי רבנו ירוחם בני הרב שמואל נ"י

אינו שייך בפירות חיים שעדין לא נתבשלו כלל, שכן כשמם כן הם 'חיים', על כן שייך בהם בישול וכמוסבר לעיל.

לדברנו מובנת ומוסברת דעתו של הראב"ה. הכלל שאין בישול אחר בישול העולה מהמשנה שבת קמה ע"ב, מוציא מכלל איסור בישול גם תבשיל שנצלה ואח"כ נתבשל, משום שלאחר הצליה התבשיל אינו חי ובדבר שאינו חי אין את הבסיס לחלות איסור בישול בשבת.

יא. מקור ההבנה במהות בישול, בהלכות קרבן פסח

(1) על הפסוק: "אל תאכלו ממנו נא ... כי אם צלי אש" (שמות יב, ט), אמרו בירושלמי פסחים פ"ז ה"ב: אילו אמר לא תאכלו ממנו כי אם צלי אש ולא נאמר נא, הייתי אומר הבהבו וצלו מותר, הוי צורך הוא שיאמר נא.

לאמור, המונח צלי מבטא פעולה שאינה מוגדרת בזמן התמשכותה, על כן באה אמירת התורה 'נא', ללמדנו ששיעורה של צליה לצורך קרבן פסח הוא בכדי הפקעת בשר הקרבן מהיותו נא. כל עוד לא נצלה בשר הקרבן במידה הראויה, הוא בכלל בשר נא. אלו גם דברי הרמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ח הלכה ו: נא שהזחירה עליו תורה הוא הבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדין.

מושגים 'נא' ו'חי', לכאורה הם זהים. במכילתא דרבי ישמעאל בא - מס' דפסחא בא פרשה ו:

אל תאכלו ממנו נא אין נא אלא חי: ובשל מבושל לחייב על החי ועל המבושל.

אכן בסוגיה בפסחים מא ע"א מבואר שיחי הכונה ש"לא נצלה כלל", ו'נא' הכונה ל'יצלי ואינו צלי', דברי רש"י. לגבי 'נא' הרי הגמרא אומרת (פסחים שם): היכי דמי נא? אמר רב כדאמרי פרסאי אברנים, מפרש רש"י "צליה שקרויה בלשון פרסי אברנים, בלשון הקודש קרי 'נא'. ובפי רבנו חננאל: "נא כגון שנצלה מעט, אבל בשר חי לגמרי, דלא עבר באש כלל".

(2) המונחים 'חי' ו'נא' הם דומים ביחס למצב של בישול או צליה משום שהם עדין אינם ראויים לאכילה, אך אינם זהים לגמרי, שכן 'נא' מבטא התחלה של הליך צליה שלא הושלם. השאלה היא עד איזה שלב בצליה יחשב הבשר ל'נא'. ובלשון

הרמב"ם: "שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין". לדעת המנחת חינוך מצוה ז אות א משהגיע שיעור צליית בשר הפסח למאכל ב"ד (=חצי שיעור בישולו לרמב"ם שבת פ"ט ה"ה, ושליש בישולו לרש"י שבת כ ע"א), הרי הפסח נחשב ראוי לאכילת אדם. קדם למני"ח הבי"ח יו"ד סי' סט ס"ט שהגדיר בשיעור כמאב"ד את משך הצליה המפליטה את הדם האסור ומתירה את הבשר בבישול. וכל זאת תוך שהבי"ח תומך יתדותיו בדברי הרמב"ם ובסוגיה שבפסחים מא, א, שניהם - המני"ח והבי"ח - מזהים את השיעור של מאכב"ד האמור לגבי שבת, גם לגבי ראוי למאכל אדם שבקרבת פסח.

קביעה זו עולה גם מדברי המאירי בסוגיה פסחים מא:

שמה תאמר והרי הי"ח בכלל 'נא' הוא, אינו כן, שה'נא' שהזכירה עליו תורה, הוא שהתחיל לצלותו ונצלה מעט. אלא שמכל מקום אינו ראוי לאכילת אדם. אבל יחי הגמור אינו בכלל 'נא'. מבואר בדבריו שאיסור אכילת נא אמור, כל עוד אין הבשר ראוי לאכילת אדם, כדבריהם של של הבי"ח והמני"ח¹⁵.

(3) אולם לפנינו דברי המכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יב (ט):

אל תאכלו ממנו 'נא' אין 'נא' אלא שלא בישל כל צרכו. יכול יהא מותר לאכול ממנו חי תל' (=תלמוד) לוי' (=לומר) צלי אש צלי מותר לך ושאר הכל אסור לך.

לכאורה סתירה לדבריהם של המאירי הבי"ח והמני"ח, שהרי מפורשים הם הדברים: "אין נא אלא שלא בישל כל צרכו".

במענה לשאלה, יוצגו דברי הבי"ח בהגדרת המונח "כל צרכו".

דכשהוא נצלה חצי צלייתו שהוא ראוי לאכילת אדם, צלוי כל צרכו קרינן

ליה התם, דהא ראוי לבן דרוסאי, אי"כ ראוי לאכילת אדם הוא.

לצרכו של האדם מכוונים הדברים, היינו משעה שאדם יכול לצרוך את הבשר, ולא לצרכו של הקרבן¹⁶.

¹⁵ נכדו של בעל המני"ח בספר מנחה חדשה, הביא ראיה מהירושלמי פסחים פ"ז ה"ב לדחות את חידושו של המני"ח. בשו"ת שבט הלוי חלק ח סי' קו אות ב דחה את דבריו. ראה שם בשבט הלוי שדן בפרטי הנושא שהובא כאן.

¹⁶ ראה לקמן הערה 18.

ניסיון ליישב את הסתירה מדברי המכילתא שיאין נא אלא שלא בישל כל צרכו, אפשרי עפ"י דברי הפלתי סי' סט סק"ד. לדבריו, אע"פ שמן הדין בשר הקרבן שהגיע שיעור צלייתו למאכב"ד אינו בכלל נא, הרי שלקיום מצוה נוספת האמורה באכילת קדשים – שיש לאוכלם כדרך שמלכים אוכלים עפ"י הדרשה 'למשחה-לגדולה', חולין קלב ע"ב וזבחים צא ע"א – הפסח היה נצלה כל צרכו, אע"פ שמשלב שראוי לאכילה כמאב"ד, אין האוכלו עובר על הלאו 'לא תאכלו ממנו נא'. אולי זהו היכל צרכו המוזכר במכילתא. אכן אין להתעלם מהקושי שבדבר. הרי מלשון המכילתא נראה שהדרשה מתייחסת לאיסור לא תאכלו נא, ולא למעליותא שבמצות ל'משחה-לגדולה'.

4) לנדוננו בישול שייך רק במזון חי או נא, שעדין אינו מתוקן למאכל אדם. השלמת בישול היא יצירת מצב חדש המבטל את הקטגוריה של חי ונא. זה פשר העיקרון שאין בישול אחר בישול. הבישול הראשון הפקיע את חיותו של האוכל ואין עוד אפשרות לבשלו בבישול נוסף. לכן בתפוחים אע"פ שהם נאכלים חיים, היות והם עדין חיים ואינם מבושלים, שייך בהם איסור בישול כל שיש בכך להיטיבם ולהוסיף באיכותם.

יב. אין בישול אחר בישול בבשר וחלב

להמשך דיוננו נשאל: האם הגדרת בישול שאינו אלא במזון חי, נגזרת ממהות הבישול כמעשה, וממילא דין אחד והגדרה זהה לכל מקום שמדובר בו בבישול. או מקורה של ההגדרה ביחוד שבכל איסור, ולדין הגדרת הבישול האמורה, נגזרת מהלכות שבת.

בדומה לקרבן פסח שיש בו מצות עשה ואיסור לאו הקשורים במעשה בישול המוגדר כתיקון בשר הקרבן לאכילה, והצענו ללמוד גם להלכות שבת. נצרף לעיון את האיסור לבשל בשר בחלב. כשהשאלה היא, האם להגביל את האיסור בכלל המצמצם שיאין בישול אחר בישול האמור בהלכות שבת.

1) כתב היראים במצוה קב (העוסקת בהלכות שבת):

איזהו בישול (האיסור בשבת), כל שאחרים אוכלין אותו מחמת בישולו.

מידת הבישול בנוסח זה, 'שאחרים אוכלין אותו', מוזכר בגמרא בחולין קח ע"ב לגבי בשר בחלב, בעוד שלגבי בישול בשבת המונח שהובא בגמרא מנחות נז ע"א,

הוא 'כמאכל בן דרוסאי'¹⁷. לדברי רש"י, בסוגיה בחולין, 'כל שאחרים אוכלין אותו', הכוונה למבושל כל צרכו. ואכן כך מבין הפרי מגדים בפתיחה להלכות בשר בחלב את דברי רש"י, שיכל צרכו משמעותו השלמת בישולו. לעומת זאת לדעת הריטב"א, שני הביטויים הללו מכוונים לאותו דבר, 'כל שאחרים אוכלים אותו', זהה לשיעור של בישול כמאכל ב"ד¹⁸. בפוסקים כתבו ששיעור האוסר בהנאה באיסור ב"ח הוא משנתבשל כמאכל ב"ד. כך בפרי חדש יו"ד סי' פז סק"ג, וכן פסק בחוות דעת סי' צא סק"ז, והדברים תואמים את דעת הריטב"א¹⁹. ראה באמרי בינה דיני בשר בחלב סי' ב. דומה שגם היראים שנקט ביחס להלכות שבת את השיעור

¹⁷ ההערה על דברי היראים, בספר סביב ליראיו שם אות כד.

¹⁸ בהקשר זה מענינים דברי הפני משה בבאורו על ירושלמי שבת פ"א ה"ה. הפני משה פ"א את תשובת ר' מנא בירושלמי שבי"ה יכולים היו לומר בויכוחם עם ב"ש מדוע אתם משיבים מדבר שדרכו ליצלות כל צרכו מבעוד יום. על כך כתב הפני משה: "דאף אם לא נצלה אלא כמאכל ב"ד, נמי כל צרכו קרינן ליה שהרי יש כמה בני אדם שאוכלין אותו כ"ך". המילה 'צרכו' יכול שתתפרש בשני אופנים. צרכו של האדם האוכל או צרכו של התבשיל. צרכו של התבשיל פירושו של דבר שהתבשיל במיטבו בשלמותו. אם 'צרכו' מתייחס למשתמש, הכונה היא לשלב הכנה של התבשיל שבני אדם רגילים בו לצרוך אותו וכאן ניתן לזהות את השיעור של מאכל ב"ד עם מבושל כל צרכו. מה שאין כן, אם נאמר ש'צרכו' הכוונה לתבשיל עצמו. אולם, הקושי בדבריו של הפני משה הוא רב, משום שלאורך כל הסוגיות של בישול שהיה והטמנה, ב"ש ובפוסקים נראה ששתי הדעות מאכל ב"ד ומבושל כל צרכו הן דעות חלוקות ומנוגדות. ואולם בעצם ההגדרה האמורה שעולה מדברי הבי"ח יו"ד סי' סט ס"י"ט בשתי המשמעויות של המונח 'צרכו', לעיל פרק יא קטע 3, מיושבת קושיה מדרשת המכילתא, כמבואר שם.

¹⁹ כל הפוסקים סוברים שאיסור מן התורה של בישול ב"ח עובר גם כשמבשל בשיעור של פחות ממאכל ב"ד, עצם העברת הטעם בבליעה ובפליטה הדינית בין שני המינים, הוא מהותו של איסור בישול. קביעת שיעור הבישול אם כמאכל ב"ד או שיעור אחר, נאמר ביחס לענישת מלקות על האכילה, שדרך בישול אסרה תורה והבישול הוא בשיעור מאכל ב"ד, שם בחו"ד. לדעת הפלתי סי' צב סק"ג, הרי השיעור של מאכל ב"ד, הוא לצורך איסור אכילת ב"ח שכן אם יאכלנו בבישול של פחות ממאכל ב"ד הרי זה כאוכל בשר חי שאין דרך אכילה בכך. לדעתו נראה פשוט שאם מבשל יחד בשר בחלב שלפני כן כל אחד בפני עצמו היה כבר מבושל וראוי לאכילה, אין צורך בבישול כמאכל ב"ד, בעד שלחון ב"ד השיעור הוא במעשה הבישול. ראה עוד במנחת חינוך מ"ז אות ב.

לעצם האפשרות של איסור ב"ח בבשר שכבר נתבשל בפני עצמו במים, ולאחר מכן מבשלו בחלב, ראה בשו"ת פרשת מרדכי חלק ח"מ סוף סי' יב המקשה לדעת החתם סופר חלק יו"ד סי' צב שאין בישול אי"ב ב"ח, שגם בכהאי גוונא שהבשר מבושל בפני עצמו, אין בישול אי"ב. ליקוטי הערות על החת"ס יו"ד סי' צב.

שנאמר לגבי בבי"ח, סובר שבשיעור אחד מדובר, ולא הקפיד היראים לומר דוקא את המונח 'כמאכל בן דרוסאי'.

(2) לגבי בישול אחר בישול בבשר בחלב מצאנו דעות חלוקות. מסברה אין הכרח לדמות איסור בישול בשבת, לאיסור בישול של בשר בחלב, כדבריו של הפרי מגדים יו"ד סי' פז במשבצות סק"א. בשבת גדרו של האיסור הוא מלאכה, ובבי"ח יתכן ומדובר בבישול כמעשה בעלמא ולא עם משמעות של יצירה המאפיינת מלאכה. לענין שבת, אין בישול אחר בישול, משום שהבישול האחרון אינו משפיע ואינו יוצר דבר חדש, נוסף לתיקון שכבר נוצר בבישול הראשון²⁰. בכך מוסברת שייכותו של הכלל להלכות שבת. משמעותו של הבישול הוגדר בדברי הרמב"ם שבת פ"ט ה"ו: "כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשלי". בישול ראשון ריכך את המזון אבל בישול שני לא תרם דבר. מה שאין כן לענין בישול בשר בחלב אין בו את הדרישה של מרכיב היצירה, אלא איסור לערב טעמים באמצעות בישול. לעומת זאת הפלתי בסי' פז סוף סק"א כתב:

כללא היא בכל דינים דאין בישול אחר בישול ומהיכא תיתי נימא בבשר בחלב דכתיב לא תבשל והקפידה התורה על בישול דוקא, דיש בישול אחר בישול.

הכלל שאין בישול אחר בישול אינו תוצאה של גדרי בישול בשבת. אלא הוא נובע מעצם מהות מלאכת בישול. בישול זו פעולה המחוללת שינוי ומשפיעה על האוכל, אם התורה אסרה בישול של בבי"ח אין סברה לומר שמדובר במעשה נטול משמעות מעשית²¹.

אשר על כן לדעה זו יש קולא בבי"ח. כי בעוד שלגבי בישול בשבת בלח שנצטנן, סוברים פוסקים שיש איסור בישול אחר בישול, אין הדין כן בבי"ח. בבי"ח בבישול

²⁰ ראה בסביב ליראיו על היראים שם: "יש סברה לומר דבבי"ח לא דמי לשבת. דבבי"ח רק אבישול קפיד קרא, ובשבת בעינן שיהא מלאכה. ומה שנקרא בישול לגבי בבי"ח י"ל דלגבי שבת לא מיקרי מלאכה". ועוד ביד יהודה סי' פז סוף סק"א: "לענין אי בבי"ח יש בישול אחר בישול, הנה הא"ר באו"ח סי' תרעז מדמה ליה לשבת, והפמ"ג כתב דבבי"ח יש תמיד בישול אחר בישול. ולעני"ד ברור כיון דהא דאין בשבת בישול אחר בישול, מצד הסברה בעצמו אמרינן כן, כיון דעיקר מלאכת הבישול היא להכשירו לאכילה, וכיון שכבר נתבשל אין בו עוד בישול.

²¹ מדברי הפלתי נלקחה רק הסברה העולה מדבריו, שכן לעצם הדין הוא עצמו, מכח העיון בסוגיה נשאר בצי"ע אם יש בישול אחר בישול בבי"ח.

השני אין כבר נתינת טעם. איסור בישול בשר בחלב יסודו במטרה למנוע את עירוב הטעמים. משנתבשלו בשר וחלב יחדיו, אף שנצטננו אח"כ, אין עוד מקום להטיל איסור על עירובם בשנית. לעומת זאת בלח שנצטנן מסביר הפרי מגדים ס"י רנד אשל אברהם סק"א: "מים יין ושמן שאין האש פועל בו להכשיר כל כך, דנאכל חי גם כן והבישול הוא החימום, הלכך כל שנצטנן יש בישול"²². דברי החתם סופר חלק יו"ד תשו' צב.

אמנם הבית יוסף יו"ד בתחילת ס"י קה כתב: "ודוחק לחלק בין בישול לענין שבת לבישול איסורין", אבל מצאנו, כאמור, סברות לחלק ביניהם. ובקרב הפוסקים קיימות דעות חלוקות אם בב"ח יש בישול אחר בישול. ראה מנחת חינוך מ' ז אות ג ואמרי בינה הלי בשר בחלב ס"י ג.

ג. העולה מן המקובץ:

1. מלאכת בישול באוכלים, נועדה להכשיר את המזון לאכילה. לאחר שנתבשל ותוקן לתכליתו, אין עוד איסור בישול – אין בישול אחר בישול. (קטעים א, ב)
2. הרא"ם מצמצם את הדין של אין בישול אחר בישול. לדעתו הכלל אמור רק כשהבישול החוזר זהה במהותו לבישול הראשון. אבל יש בישול אחר אפיה, משום שקיימת השפעה לבישול הנוסף באיכות התבשיל ובטיבו. (קטע ג)
3. הראב"ה חולק על דינו של הרא"ם, דוחה את ראיותיו וסובר כי ההלכה של אין בישול אחר בישול, מוציאה גם את הבישול אחר אפיה מכלל מלאכת בישול. זאת משום שהמלאכה במהותה אמורה כשיש במזון תיקון

²² עפ"י העיקרון שמלאכת הבישול במים היא חימום, מובא בבאור הלכה ס"י שיח ס"ד ד"ה אם בשם הפמ"ג שאם הורק תבשיל שיש בו מרק מכלי ראשון לכלי שני אע"פ שהוא עדין בחום של יד סולדת בו, דינו כמו שנצטנן ויש בו משום בישול אם יחזירוהו לכ"י. הסבר הדבר שלאחר צינונם של מים אם שבים להוסיף בחומם, זו מלאכת בישול. להלכה כתב האגלי טל בהשמטות לסי' שיח ס"ד שאפשר להקל בדין זה אף לדעת השו"ע, אך כאמור העיקרון האמור ביחוד של בישול מים. בא כאן לידי ביטוי. וראה עוד בשו"ע ס"י רנג סעיף ה.

- משמעותי, כמו בישול והכשרה לאכילה, דבר שאינו קיים בבישול אחר אפיה. (קטע ו)
4. חלוקים הפוסקים בשאלה אם יש איסור בישול מן התורה בהוספת בישול בתבשיל שכבר נתבשל כמאכל בן דרוסאי. חידושו של הרא"ם שיש בישול אחר אפיה, משמעותו שיש איסור בישול בהטבת תבשיל ובהוספת שיפור על תיקונו המושלם. (קטע ז)
5. רווחת ההבנה כי בישול פירות הנאכלים גם כמות שהם חיים, זהה לאיסור בישול בתבשיל שכבר נתבשל כמאב"ד. לפי זה הפוסקים מאיסור בישול בנסיבות של מבושל כמאב"ד, יפטרו גם בבישול פירות הנאכלים כשהם חיים. (קטע ח)
6. בישול משמעותו שינוי מהותו, טעמו ואיכותו של מזון חי שלא בושל. איסור בישול הוא רק בתיקון והכשרת מזון שלא עבר הליך בישול בכל צורה שהיא.
- עיקרון זה שאפשר ללומדו מצליה בקרבן פסח, ניתן ליחסו לדעת הראב"ה הסובר שאין בישול אחר צליה. (קטעים ט, י, יא)
7. גם לסוברים שאין בישול בתבשיל שנתבשל כמאב"ד, שונה הדבר בפירות הנאכלים כמות שהם חיים שלא נתבשלו עדיין, שהמבשל עובר באיסור תורה. (קטע ט)
8. חלוקות הדעות בין הפוסקים אם גם באיסור בישול בשר בחלב יש ליישם את החלכה שאין בישול אחר בישול. (קטע יב)